

RESSENYES

GODAYOL, Pilar; TARONNA, Annarita (ed.)

Foreign Women Authors under Fascism and Francoism. Gender, Translation and Censorship

Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2018, 217 p.

ISBN 978-1-5275-0665-7

Al llarg d'aquest volum, diversos especialistes analitzen el paper de les escriptores traduïdes en unes circumstàncies tan excepcionals com les dels règims que van tenir lloc a la Itàlia de Mussolini, durant gairebé vint anys, i a l'Espanya de Franco, durant més de quaranta. L'obra remarca l'analogia entre totes dues dictadures, que, per bé que van esdevenir-se, consecutivament, en diferents períodes del segle XX, tenen nombrosos punts en comú. Des de la marcada xenofòbia i l'antisemitisme del feixisme italià fins a l'estricta dogma ultracatòlic i ultraconservador del franquisme, tots dos règims van compartir una ferma intolerància envers l'entrada del pensament forà —sobretot si provenia d'una dona— i van recórrer a la censura per escapar idees contràries i satisfer les evidents necessitats d'adoctrinament. Tal com manifesten les editores, Pilar Godayol i Annarita Taronna, a la introducció, els nou capítols que conformen el llibre no constitueixen un estudi global de la història de la traducció durant dos dels episodis més negres del segle passat a Europa, sinó que,

més aviat, «share the objective of bringing to the fore the “microhistory” (Munday 2014: 64) that exists behind every publishing proposal, whether collective or individual, to translate a foreign woman writer during those two totalitarian political periods» (p. 4). La primera part, amb el títol «Fascism (1922-1940)», analitza, a partir de quatre col·laboracions, començant per una visió més general (la primera) seguida de tres estudis de cas (segona, tercera i quarta), el paper importantíssim que van dur a terme els traductors de les obres d'algunes escriptores angleses, nord-americanes i alemanyes preeminents. Un dels objectius principals de la censura a Itàlia durant els anys vint i trenta era procurar l'entrada de textos que donessin suport, exclusivament, a la ideologia feixista, i evitar la lliure circulació de novel·les d'autores d'èxit, que defensaven l'exemple de dones independents i emancipades, i que, per tant, xocaven frontalment amb el model femení predominant. A «Notes on the Fascist Censorship», Taronna presenta la secció i exposa la «traduc-

ció» i la «censura» com a elements clau de la recerca, en tant que la traducció va comportar, en alguns casos, una subversió contra la censura prèvia.

A «Translating Women Authors under Fascism, Lessons from America», Valerio Ferme presenta els procediments i les tècniques que s'amagaven rere les traduccions de diverses escriptores nord-americanes, internacionalment reconegudes, en els anys del feixisme. Parteix de la seva obra, *Tradurre è tradire. La traduzione come sovversione culturale sotto il fascismo*, que estudia l'auge en la importació de les obres d'aquestes autores a Itàlia entre els anys 1911 i 1940, per explorar les causes de l'acollida en el mercat editorial de Louisa May Alcott —per mitjà de la novel·la *Little Women*— i de Harriett Beecher Stowe —d'*Uncle Tom's Cabin*—, com també per examinar l'aproximació a qüestions tan transcendentals com els rols de gènere, que incidien, com és ben sabut, en la doctrina del feixisme. D'altra banda, Ferme analitza els casos més controvertits d'autores com Pearl Buck —segona novel·lista nord-americana més traduïda durant el quinquenni 1936-1940— i Gertrude Stein, que va tenir una enorme rellevància dins la literatura italiana, tant per la seva influència en la promoció d'altres autores nord-americanes com pel seu singular estil literari.

La segona col·laboració, d'Eleonora Federici, sota el títol «Whodunit? Agatha Christie's Detective Fiction and the "Oblique" Translation of *Murder on the Orient Express* under Fascism», exposa l'anàlisi contrastada entre l'original i la traducció italiana d'una de les obres més conegudes de la cèlebre escriptora anglesa Agatha Christie, *Murder on the Orient Express* (1934). La transcendència de la tria d'aquest text rau en la posició de Christie com a pedra angular del gènere i en les propietats temàtiques i lingüístiques del text, que van posar sobre la taula nombroses qüestions pel que fa a la pràctica de la traducció sota la censura. Federici exposa,

contraposant original i traducció —feta tan sols un any després que l'original veiés la llum—, l'abast de les retallades, les supressions i les modificacions sobre la novel·la per adaptar-la a les exigències ideològiques del feixisme; mostra, al capdavall, una versió depurada i preparada per al lector ensinistrat. Paral·lelament, a «Foreign Women Writers in Fascist Italy: The Case of Danish *Bibi* and Her Double Censorship», Vanessa Leonardi examina la traducció italiana de la primera novel·la d'una col·lecció la protagonista de la qual és *Bibi* —que Leonardi defineix com un símbol d'independència i llibertat—, de l'autora danesa Karin Michaëlis. Leonardi fa un estudi comparatiu entre la primera versió alemanya, la primera traducció oficial a l'italià, executada durant la dictadura per Emilia Villoresi (de la versió germana) i la darrera versió italiana, publicada el 2005, en traducció d'Eva Kampmann (de l'original), per determinar fins a quin punt les estratègies de traducció de Villoresi es poden atribuir a la manipulació o a la censura i, també, per realçar una pràctica professional autocoercitiva, molt habitual en el context absolutista que ens ocupa: l'autocensura.

En quart lloc, l'estudi d'Annarita Taronna, «Translating Queerness in Italy's Fascist Past: The Intertwined Stories of Radclyffe Hall, Vita Sackville-West and Virginia Woolf», es centra en les representacions de la identitat de gènere i l'homosexualitat en algunes obres traduïdes durant el període feixista italià, per mitjà de la investigació de la producció de les escriptores angleses Radclyffe Hall, Vita Sackville-West i Virginia Woolf. Corroborà, tanmateix, que els diversos agents literaris implicats en les publicacions van desafiar el poder editant obres que tractaven una qüestió tan controvertida, malgrat les condicions adverses, en un acte que l'autora qualifica de «resistència estètica». Per mitjà de nombrosos documents adquirits en fons i arxius, Taronna deixa veure la relació entre la traducció, la censura i els

estudis de gènere i demostra el poder silenciós, per bé que subversiu, d'aquells traductors que van introduir la producció homosexual de Hall, Sackville-West i Woolf al mercat literari italià.

La segona part de *Foreign Women Authors under Fascism and Francoism. Gender, Translation and Censorship*, titulada «Francoism (1939-1975)», aglutina cinc capítols, al llarg dels quals diversos autors exposen, d'entrada, una visió general de la traducció durant el franquisme, i aprofundeixen en la tasca de les dones traductores en llengua catalana (el 5); i, a l'últim, una successió d'estudis de cas ordenats cronològicament (del 6 al 9). En el prelude «Notes on the Francoist Censorship», Godayol exposa la seqüència d'esdeveniments que van definir el desenvolupament polític i cultural de l'estat al llarg dels quaranta anys de dictadura: des del moment decisiu que va condicionar la tolerància de la pràctica traductora l'any 1945, en què va acabar la Segona Guerra Mundial i Franco va perdre el suport de les potències de l'Eix, fins als girs administratius que el 1962 van posar Manuel Fraga Iribarne al capdavant del Ministerio de Información y Turismo i van esperonar la política oberturista que, a partir de llavors, va permetre recuperar la producció literària de les llengües minoritzades i la traducció d'obres foranes amb una certa regularitat. Godayol explica, a grans trets, el funcionament de l'aparat censor i fa èmfasi en l'arbitrarietat del sistema, que, en definitiva, depenia de les decisions i les estratègies dels agents literaris: «from the apparatus of repression (consisting of ministers, civil servants, censors, etc.) to the apparatus of the repressed (publishers, writers, critics, translators, correctors, etc.)» (p. 103).

La cinquena aportació, de Montserrat Bacardí, amb el títol «Catalan Women Translators under Francoism: (Self-)censorship, Exile and Silence», presenta una vista panoràmica de la «traducció sota sospita» des de la perspectiva de les dones tra-

ductores en el primer període de la dictadura, del 1939 al 1962. Com que la traducció catalana, fins al tombant de la dècada dels seixanta, va ser prohibida, la majoria de les traductores —que en molts casos ja eren conegudes abans de la guerra— van haver de recórrer a l'exili o a la clandestinitat durant els anys de la postguerra. L'«estigma» de ser dones dificultava la difusió de la seva tasca (o, si més no, n'entorpia el reconeixement) i, per aquest motiu, les escasses traduccions que van aparèixer sempre es van haver de servir de vies semiclandestines: reunions literàries, compareixences privades o edicions produïdes a l'estranger.

Fernando Larraz, en el sisè capítol, aborda els aspectes més rellevants del gènere, la traducció i la censura a «Gender, Translation and Censorship in Seix Barral's "Biblioteca Breve" and "Biblioteca Formentor" (1955-1975)», mitjançant l'anàlisi dels processos de censura a què van estar sotmeses les traduccions d'algunes de les escriptores foranes incloses en els catàlegs de la «Biblioteca Breve» i la «Biblioteca Formentor», de l'editorial Seix Barral. Larraz ens mostra, per mitjà dels expedients de censura consultats a l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares (AGA), diversos exemples de revisió en obres d'autores com Marguerite Duras, Nadine Gordimer, Doris Lessing, Mary McCarthy o Carson McCullers, entre d'altres, que palesen els criteris que s'aplicaven a l'edició de narrativa durant el segon període del franquisme.

Els tres darrers capítols, de base empírica, presenten els estudis de cas de tres escriptores que, tot i ser d'orígens diversos, són reconegudes en l'àmbit literari internacional. Carmen Camus Camus és l'autora de la setena aportació, «A Vindication of the Rights of Woman: The Awaited Right to be Published in Spain». Examina l'obra de Mary Wollstonecraft i les traduccions castellanques de l'obra *Vindication of the Rights of Women*, dels anys 1977 i 1998, per mitjà dels expedients de

censura consultats a l'AGA (que afegeix a l'apèndix del capítol). Para atenció a la publicació del 1977 a la col·lecció «Tribuna Feminista», de Debate, i demostra, també, que en totes dues versions els traductors hi van aplicar l'autocensura. A «Translating Simone de Beauvoir before the “Voluntary Consultation”», Pilar Godayol investiga la censura institucional de cinc obres de Simone de Beauvoir que van ser traduïdes al castellà abans de la Llei de premsa i impremta —o Llei Fraga— del 1966. L'estudi dels expedients de censura (extrets de l'AGA) sobre els editors Emecé, Psique, Edhasa i Seix Barral mostren les estratègies utilitzades per l'aparell censor al llarg del primer període del franquisme per impedir l'entrada de les obres de Beauvoir, considerada pel règim una escriptora filocomunista, feminista i atea i, per tant, extremament perillosa. Cristina Gómez Castro tanca el volum amb «To Kill a Classic: Harper Lee's *Mockingbird* and the Spanish Censorship under Franco», que estudia el cas de l'escriptora nord-americana Harper Lee (1926-2016) i la traducció castellana de la seva obra mestra, *To Kill a Mockingbird*, publicada a l'Estat espanyol l'any 1961. Gómez Castro

fa una anàlisi comparativa de la censura —contraposant original i traducció— i la recepció d'aquesta escriptora, considerada durant més de cinquanta-cinc anys una «autora d'una sola obra».

En definitiva, som davant d'una obra ben construïda i molt suggestiva, fruit d'una tasca metòdica i tenaç que contribueix a completar la reconstrucció de la historiografia de la traducció sota la censura i que, a més, contextualitza les pràctiques repressores de dues conjuntures polítiques esdevingudes en moments de la història diferents i que, tanmateix, divergeixen en múltiples aspectes. Tots els qui signen els capítols tenen una àmplia experiència en l'àmbit literari, sigui com a autors, traductors o crítics i estudiosos, la qual cosa confereix al treball un valor tangible i ens permet concloure que es tracta d'una contribució cabdal per al desenvolupament de la investigació en censura i traducció.

Lara Estany Freire

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

